

השפעת קהילות על המרחב האורבני הסובב-המקרה של קהילות תורניות בירוחם

הילה שלומי, נורית אלפסי, אבינועם מאיר

אוניברסיטת בן גוריון בנגב hilashlo@post.bgu.ac.il

המושג קהילה טומן בחובו משמעויות רבות שהמשותף לכולן היא ההנחה שמדובר בציבור בעל עניין משותף וההבדלים נוגעים למהות העניין המאחד אותה. לקהילה יתרונות רבים המתבטאים בתחושת שייכות, הספקת צרכים פיזיים ליחיד, תמיכה רגשית, הדדיות ועוד. בעבר הקהילה הייתה המבנה החברתי הבסיסי, אולם בעקבות העיור המואץ והעצמת הפרט, המושג נשחק. לאחרונה הפופולריות שלו חוזרת כתגובה לאינדיבידואליזם הקיצוני, תוך ניסיון יזום לייצר קהילות.

פופולריות הקהילות באה לידי ביטוי גם בעולם התכנון שהופך את הקהילה לחלק מהרציונל המנחה יצירת סביבת חיים איכותית. חשיבות התכנון מוטה-קהילה נובע מהאמונה שמבנה חברתי זה יביא לכדי פעולות עירוניות רצויות. עם זאת, הופעת קהילות וארגונים קהילתיים יוצרת מציאות חדשה בפני המתכנן, בעיקר בחברות מורכבות מבחינה חברתית ותרבותית המטילות ספק בשימוש בקהילה כמנוע לשינוי חברתי. מחקר זה מציע זווית חדשה המבטאת את האינדיבידואלים שלא שייכים לקהילה אך חיים בסמיכות לה. התבוננות מזווית חוץ-קהילתית מאפשרת את ההבנה העמוקה יותר של מכלול ההשפעות העירוניות של הקהילה.

המחקר מתמקד בשתי קהילות מאורגנות הפועלות בעיירת הפיתוח ירוחם: קהילת בני עקיבא (התורנית) וקהילת 'אפיקים' (הדתית-ליברלית). שיטת המחקר הינה איכותנית ומבוסס בעיקר על 32 ראיונות עומק חצי מובנים שנערכו עם חברי תושבים (יחידים), חברי הקהילות והרשות המקומית, בשנת 2018. לצד הראיונות, נעשה שימוש במידע רשמי מהמוסדות השלטוניים ווירטואלי מהמדיה החברתית. ניתוח השיח בוצע בכלים הפרשניים לפי הפרדיגמה הפרשנית מנקודת מבט ביקורתית.

מהמחקר עולה שהקהילות החדשות, שנכנה בשם קהילות ה'לוגו', משנות את כללי המשחק בעיר. מחד, חבריהן משתמשים בכוח הקבוצה לשיפור איכות חייהם ומאידך, נוכחותן בעיר משנה את מערך הכוחות בין הקבוצה ליחידים האחרים. הקהילה צוברת כוח פוליטי וחברתי המאפשר קידום רעיונות ופעילויות המזוהות עם האידאולוגיות והאינטרסים שלה, על חשבון גורמים מקומיים חוץ-קהילתיים. קבוצות אלו הפכו למושג נרדף לקבוצת פריבילגיה שמייצרת מצב הפוך מזה שלשמו נועדה: במקום ליצר מרחב הטרוגני המכבד את כלל תושביו, נוצר מרחב סגרגטיבי ומסוכסך הנשלט ע"י קבוצות אינטרס מן הקהילות בעלות הכוח והמשאבים להכתיב את המדיניות העירונית כולה תוך דחיקת בעלי האינטרס שאינם בני הקהילות.